

Теорія і методологія освіти

Кореляційний взаємозв'язок соціальної зрілості та активності особистості

Валерій РАДУЛ,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Категорія *активності* є однією із центральних у психолого-педагогічній науці. В наукових дослідженнях цієї проблематики важливими є поняття, що розкривають сутність активності, – процес, дія, вчинок, поведінка, діяльність, життєдіяльність. Зазвичай вона співставляється з близькою до неї категорією *діяльності*. Філософськими та психолого-педагогічними дослідженнями доведено, що абсолютно спонтанної активності не існує. По-перше, суб'єкт активності завжди має враховувати характер об'єкта, на який вона спрямована, та його наявність, хоча б і на великих просторово-часових відрізках. По-друге, будь-який внутрішньо зумовлений стан суб'єкта, що породжує певний вид активності, сам є одним із наслідків його минулих взаємодій зі своїм оточенням.

Дослідження активності як характеристики діяльності людини, зазвичай, здійснюється у протиставленні її пасивній діяльності. Поняття активності у такому разі співвідноситься із самодіяльністю як діяльністю, що не нав'язується ззовні, а є внутрішньо необхідною для людини. Деякі автори обґрунтовано вважають, що активність – категорія, яка поширюється на процеси та явища органічного світу. Інші переконані, що в даному випадку активність доцільно розглядати стосовно не тільки біологічного й соціального рівнів матерії, а й неорганічного. Так, М.В. Дьомін зауважує, що активність є основою матерії, виражаючи її здатність до кількісних та якісних змін через розгортання систем вищої організації [7].

Активність може бути зрозумілою як дія того чи іншого предмета, зумовлена причинами, що мають внутрішній характер, на відміну від пасивності,

суттєвою ознакою якої є зовнішня детермінація. У зв'язку з цим цікавою є думка про відмінність понять «активність» та «діяльність», висловлена С.Л. Рубінштейном. Діяльність завжди має зв'язок із впливом, зміною оточуючого, вона завжди предметна [17].

М.В. Дьомін розмежує поняття діяльності й активності на основі поняття *доцільності*. Він вважає, що діяльність відповідно спрямована, є доцільною, активність же цих характеристик не має. Виявляючись у певних діях і будучи цими діями, вона не спрямована на ціль і не співвідноситься безпосередньо з нею. Отже, активність характеризує великий клас матеріальних носіїв, до яких належать також предмети неживої природи, і може бути виражена у діях, що не мають доцільного змісту [7].

Такої самої думки дотримується І.А. Джидар'ян, яка розглядає активність як внутрішню притаманну властивість матерії, характеристику взаємодіючих систем і явищ, пов'язану з їхньою здатністю до саморуку, самозміни й саморозвитку. Вищий рівень активності досягається лише людиною, для якої характерними є не тільки психічна, а й соціальна активність чи діяльність [8, с. 56–88].

Всебічне вивчення проблеми співвіднесеності понять активності та діяльності здійснила К.А. Абульханова-Славська [1, с. 110–133]. Принципову відмінність між ними вона вбачає у тому, що діяльність зумовлена потребою у предметі, а активність – потребою у діяльності. Для діяльності залежність від предмета потреби має безпосередній характер, для активності ця залежність опосередкована діяльністю. Активність визначає діяльність, тобто мотиви, цілі, спрямованість, бажання її здійснити. Вона «передуює» діяльності й «супроводжує» її. Спрямована на діяльність, що має справу з предметом, активність визначається суб'єктом. Основною її властивістю є належність суб'єкту, внаслідок чого йому притаманні всі характеристики суб'єкта діяльності (психічні, моральні, соціальні, професійні тощо), однак вони мають особистісне забарвлення та особистісно спрямовані. Активність виникає

як життєве утворення особистості і є вищим щодо діяльності рівнем. Характер її визначається й опосередковується вищими життєвими потребами, а координуюча роль полягає у посередництві між елементами системи (діяльністю, спілкуванням) у тій необхідній мірі соціальних і особистих взаємодій, за допомогою яких вони оптимально реалізуються. Якщо діяльність ще не сформувалася, не склалася сама особистість, не визначилися її вищі життєві потреби, активність може виступати не як координатор, а як дезінтегратор життя людини.

У радянській і пострадянській філософії та психології категорію активності часто пов'язують з категорією відображення й аналізують активність психічного відображення, активність свідомості. Одні автори вважають, що активність є атрибутом відображення у живій природі й суспільному житті, інші – розглядають її як незалежний атрибут психіки, свідомості поряд із атрибутом відображення. Активність психічного відображення може виявлятися у явищах різної природи й різного рівня як власне психічних (від відчуття до світогляду), так і внутрішніх виявленнях (від простих рухових реакцій до складної соціальної поведінки, діяльності, практики).

Розрізняючи внутрішню та зовнішню активність людини, варто зазначити, що соціалізація, яка відбувається в онтогенезі, належить переважно до зовнішньої активності. Але найбільш узагальнені параметри внутрішньої активності також зазнають закономірних змін. Це дає змогу в психологічних аспектах індивідуальності бачити співвіднесеність показників фізіологічної та психічної активності. Загальні положення цих відносин були сформульовані Б.Г. Ананьєвим у працях про структуру індивіда і властивості його темпераменту й задатків [4].

У своїх дослідженнях ми дотримуємося погляду, згідно якого активність особистості є критеріальною характеристикою її соціальної зрілості. Отже, активність особистості дозволяє частково «вимірювати» рівень розвитку її соціальної зрілості.

Психологічні аспекти індивідуальної соціальної активності вивчаються К.А. Абульхановою-Славською [2]. Особливу увагу вона приділяє двом напрямкам соціальної активності – організації особистого часу й побудові життєвої стратегії. У першому випадку активність розглядається як практично-дієва форма реалізації часу. Поняття «*особистісний час*» містить у собі суб'єктивний спосіб реалізації суб'єктивного, її форму, інтенсивність, якість. Активність – реальна організація життєвого часу, тобто структурування об'єктивного суспільного й природного часу, перетворення їхнього впливу, зняття обмежень, розширення можливостей, зміна напрямів. За характером регуляції часу життя виділяють чотири індивідуально-типологічних варіанти активності: 1. *Стихийно-побутовий тип* регуляції часу – людина залежить від подій та обставин. Вона не встигає за часом, не може організувати послідовність подій, передбачити їх перебіг чи запобігти

їм. Цей спосіб організації життя характеризується ситуативністю поведінки, відсутністю особистої ініціативи; 2. *Функціонально-дієвий тип* – людина активно організовує перебіг подій, спрямовує їхній хід, своєчасно включається в них, досягаючи ефективності. Але ініціатива охоплює лише окремі періоди, при цьому відсутня пролонгована регуляція часу життя; 3. *Споглядальний тип* виявляється у пасивності, відсутності здатності до організації часу; 4. *Перетворювальний тип* характеризується пролонгованою організацією часу, співвіднесеною зі смыслом життя, логікою суспільних тенденцій.

Інший аспект соціальної активності, що характеризує побудову життєвої стратегії, насамперед пов'язаний з ініціативою та відповідальністю. Значна кількість наукових досліджень присвячена вивченню індивідуальних особливостей певних видів соціальної активності, таких як професійна і навчальна діяльність, пізнання і спілкування. Підсумком цих досліджень є опис різних індивідуально-типологічних стилів особливостей діяльності, пізнання, спілкування.

У зарубіжній психології дослідження індивідуальних аспектів соціальної активності пов'язане з ім'ям А.Адлера, який запропонував поняття стилю життя й креативного «Я», що акцентують на активному характері життя людини [3, с. 131–140]. Г.С. Саллівен розглядає особистість як енергетичну систему, активність якої редукує напруженість [18, с. 172–185]. Одним із компонентів особистості є динамізм – стійкі паттерни перетвореної енергії. Важливим динамізмом, пов'язаним з міжособистісними стосунками, є динамізм «Я», або система «Я».

К.Левін розглядає особистість як складну енергетичну систему. Вид енергії, що здійснює психологічну роботу, позначається ним як психічна енергія. Внаслідок зовнішніх чи внутрішніх змін відбувається зростання напруженості на певних ділянках психічної системи (особистості), що зумовлює порушення рівноваги. Психічна енергія вивільняється, якщо психічна система намагається відновити рівновагу. Для переходу від енергії і напруженості до поведінки, учений пропонує застосовувати поняття валентності та сили [12, с. 122–131].

Активність є складною багатомірною, багаторівневою, багатоаспектною сутністю. Особливе значення при вивченні цього поняття мають джерела, що спонукають до активної діяльності людини. До них відносять мотиви й мотивації, які визначають такі важливі її параметри, як енергію, спрямованість, тривалість тощо. Поділ на мотиви й мотивацію зумовлений відношеннями між потенційним і актуальним, структурним і потенційним, диспозиційним і функціональним, особистісним і ситуативним. Перші складники цих відношень зазвичай позначаються як мотив і слугують стійким особистісним утворенням, що здійснює диспозиційний вплив на поведінку. Другі часто характеризуються як сукупність факторів, що утворюють мотивацію. У психології говорять про мотиви особистості й

мотиви діяльності. Так, наприклад, визначають мотиви як усвідомлені властивості особистості, спонукання поведінки й діяльності. Мотивацію розуміють як сукупність мотивів поведінки і діяльності.

Співвіднесеність між категоріями активності та діяльності можна встановити на основі діалектики одиничного й загального. Якщо діяльність передбачає соціально-нормативні форми, структури, способи і вимоги, що застосовуються для досягнення певного результату, то активність завжди конкретна й індивідуальна і означає самостійність суб'єкта, який здійснює діяльність. Активність доцільно розглядати і як форму вияву, і як спосіб здійснення діяльності.

Педагогічний підхід до аналізу соціальної активності особистості пояснює ієрархію видів діяльності, які на послідовно змінюваних етапах розвитку людини стають визначальними для успішного вирішення завдань навчання і виховання. Отже, на всіх вікових етапах необхідно формувати комплексну, багатопланову діяльність, динамічну систему діяльностей, кожна з яких вирішує своє специфічне завдання, що відповідає певним соціальним очікуванням. Деякі науковці стверджують, що соціальна активність виражає рівень реалізації функціональних особливостей соціальної спільності, загальної соціальної особистості, її внутрішню потребу, прийняття цінностей суспільства [15, с. 6].

Аналізуючи категорію «соціальна активність особистості майбутнього вчителя», ми дотримуємося думки, що єдність навколишнього середовища та його оцінка визначаються практичною, перетворювальною діяльністю особистості як суб'єкта соціальних процесів. Соціальна активність відображає суперечності і єдність суспільних та індивідуальних потреб людини. В активності полягає спрямованість на служіння інтересам суспільства, професійній спільноті, формуються принципи оволодіння знаннями, необхідними для залучення до активної трудової діяльності, що може сприяти найбільш повному розвитку внутрішнього світу особистості. Показником її високого рівня є відповідність свідомого, цілеспрямованого, активного й творчого ставлення людини до своїх професійних обов'язків. Якість діяльності майбутнього вчителя виявляється через соціальну активність на основі перетворення й самодіяльності в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Соціальна активність на різних стадіях життєвого шляху залежить від багатьох об'єктивних та суб'єктивних факторів. Д.І. Фельдштейн наголошує, що «вона є базовою для розвитку критичності, здатності змінювати засвоєні стереотипи й способи діяльності, на ній ґрунтується й готовність до саморозвитку та самовдосконалення» [21, с. 9]. В.М. Терлецький зазначає, що «соціальна активність молоді – риса життєдіяльності, яка розвивається і має своєрідну логіку розвитку в основних групах молоді залежно від загального процесу життєвого самовизначення» [22, с. 148].

Визначаючи професіоналізацію особистості на етапі навчання у вищому навчальному закладі як систему процесів, взаємопов'язаних за принципом не тільки координації чи кореляції, а насамперед субординації, доцільно враховувати, що нормальне функціонування організму потребує певної організації часового середовища.

Згідно з ученням про соціокультурну динаміку (Е.Дюркгейм, П.О. Сорокін, Г.Спенсер, О.Шпенглер та ін.), інтелектуальна діяльність спрямована на пізнання законів природи і суспільства, а матеріальна – на відтворення у цілому та оптимізацію виробничих відносин. Духовне начало відображає ставлення людей до ідеалів і цінностей – істини, добра, краси. Розвиток суспільства пов'язується зі зміною цих пріоритетів. Як стверджував М.Монтень, «хто не опанував науки добра, тому будь-яка інша наука приносить лише шкоду» [14, с. 333].

Зумовлені об'єктивними соціальними умовами та обставинами, цінності набувають смислу лише у співвіднесенні їх із суб'єктом і виникають у відносинах його з об'єктами навколишнього світу. Вони здобувають аксіологічний знак тільки тоді, коли людина надає їм перевагу. Тому позитивне виховання не зводиться лише до зовнішніх впливів. Воно залежить передусім від самої особистості, її моральних установок у досягненні гармонії із зовнішнім та внутрішнім світом, готовності до свідомого самообмеження своїх потреб, прагнення доброзичливості й творчості.

Педагогічна корекція моральних установок можлива, якщо протиставити егоцентристському характеру взаємодії із навколишнім середовищем екокультурні орієнтири. Проектуючи зміст педагогічної освіти, спрямованої на особистісний розвиток культури, необхідно орієнтуватися на стратегічні важелі модернізації загальноосвітньої школи. Тут варто виділити насамперед ті, що визначають зміст оновлюваної праці педагога. По-перше, школа повинна стати важливим фактором гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих установок особистості. По-друге, потенціал освіти потрібно повною мірою використовувати для консолідації суспільства, збереження єдиного культурного простору, подолання соціальних конфліктів. Нарешті, школа має сприяти формуванню професійної еліти, виявленню й підтриманню найбільш обдарованих і талановитих.

Потреба та необхідність встановлювати нові, не відомі в іншому живому світі зв'язки з подібними до себе особами, формується на принципово нових засадах, започатковуючись у процесі антропогенезу. Вона зумовлюється специфічними суперечностями, які виникають під час сутнісної значущої діяльності людини. Це суперечності між індивідуальною особливістю виробничої діяльності особистості та існуванням загалом, її індивідуальним, цілеспрямованим здійсненням та об'єктивною потребою зв'язків з іншими індивідами – потребою, що визначається фіксованими способами дій знаряддями праці,

багатократним їх використанням, характером продукту праці, особливостями колективно значущих цілей удосконалення, накопиченням їхнього дієвого потенціалу. Специфіка відповідної структурної організації діяльності у ширшому розумінні полягає у встановленні відношення між метою та дією з її реалізації, ставлення до цієї дії та оцінка її для себе. Це особливий спосіб існування живих істот, що передбачає активну позицію в здійсненні діяльності; суб'єкт дії, суб'єкт діяльності, здатний до відтворення особливої соціальної форми життя, у якій відношення й ставлення до себе (самовідношення) стають необхідною умовою його існування.

Розвинена самосвідомість пов'язана переважно з критичним самоставленням, а тому є основою для вдосконалення професійної діяльності й особистісної культури. Осмислюються способи детермінації діяльності та її результати, і тут, у самосвідомості, формуються імпульси, як зазначає В.С. Біблер, «слабкі поля» самодетермінації, що визначають індивідуальну відповідальність людини за свої вчинки, свідомість, мислення, волю...» [9, с. 323].

За твердженням психологів, у самосвідомості особистість сприймає, вибудовує численні образи самої себе у різних ситуаціях діяльності й поведінки, в усіх формах взаємодії з іншими людьми, на основі яких формується цілісне утворення – поняття власного «Я» як суб'єкта, відмінного від інших [16, с. 30].

Якщо постає проблема особистості, її самодетермінації, то «лише виходячи за межі психології свідомості, у сферу духу, можна розпізнати «невирішене ядро» особистості, здатної самовизначати свою долю, свій характер». А тому «тільки у феномені культури закладено свободу самодетермінації нашої свідомості, наших вчинків – нашого душевного і дієвого життя» [9, с. 325–326].

Індивід будує себе «як особистість за допомогою свідомості, суб'єктивно-діяльнісного володіння своїми здібностями та силами...» [13, с. 234], завоювання «змісту суспільно розвинених здібностей і форм діяльності» та обміну «з іншими своєю індивідуальною діяльністю, що передбачає цим відповідні форми колективності й кооперації» [там само, с. 286]. Він від початку стає адресозначущим у стосунках з іншими, у ставленні до речей позаприродного світу, з визначенням об'єктів цього світу для інших і для самого себе.

Людина може контролювати не лише власну поведінку, а й трансформувати себе. Самодетермінація особистості – це реалізація усвідомленого вибору. Особистість здатна впливати на свій характер, управляти своїми станами, психічними процесами, а також спонуканнями і смислами, довільно змінювати значущість різноманітних альтернатив. Розвинена особистість усвідомлює себе. Суб'єктивним для особистості індивіда є його «Я» – система уявлень про себе, що підтверджує себе у процесах спілкування та діяльності. Предметом самосприйняття і самооцінки можуть стати певні риси особистості, ті чи інші її прояви. Розвиток особистості передбачає її неперервну

еволюцію як єдиного цілого. До того ж, людина може впливати на еволюцію своєї особистості.

Завдяки суб'єктній предметності певного просторово-часового буття, утвореного культурою стосунків людини, яка створює позаприродний світ, виникає світ соціальний і здійснюється історія суспільства як суб'єкта соціального руху. У процесі цього руху формуються певні соціокультурні простори, що опановуються в історичному процесі індивідуалізації, соціалізації й суб'єктивізації індивідом, який перетворює їх відповідно до своїх цілей і формує новий простір для себе і себе як початково суб'єктноспроможної істоти. Ця здатність людини, виведена філогенетично, ще не реалізується у діяльності того, хто народжується й розвивається в онтогенезі індивіда, вже наявна в ньому як суб'єктоздатність людської істоти. Людина як суб'єкт є «сукупністю зв'язків і стосунків, у які вона вступає в дійсності й може вступати з іншими людьми, найрізноманітнішими предметами. Вона не вичерпується жодними з цих конкретних стосунків, вирізняє себе з-поміж них і цією своєю універсальністю відрізняється від предмета» [10, с. 200].

Психологи практично всіх шкіл і напрямів наполягають на поетапному привласненні індивідом суб'єктних властивостей і якостей, оскільки вважається, що він повинен володіти певним рівнем самосвідомості, яка визначається ступенем розвиненості особистості. О.Г. Дробницький зазначає, що людина як суб'єкт – це вища системна цілісність усіх її складних і суперечливих якостей, насамперед психічних процесів, станів і властивостей, її свідомого і позасвідомого. Така цілісність формується у процесі історичного й індивідуального розвитку людей. Існуючи початково активним, людський індивід не народжується, а стає суб'єктом у процесі спілкування, діяльності та інших видів активності. Наприклад, на певному етапі життя будь-яка дитина стає особистістю, а кожна особистість є суб'єктом, хоч він і не визначається особистістю [там само, с. 31].

Структура людини – продукт і фактор розвитку. Якщо розглядати розвиток дитини, підлітка, юнака у школі, вищому закладі освіти, то можна побачити, що новоутворення зумовлюється педагогічними впливами (зокрема й педагогічною оцінкою) на вихованця. Цілеспрямовані, систематичні педагогічні впливи спричиняють різні за глибиною й масштабом зміни, які врешті-решт узагальнюються у структурі особистості.

Значущість ідентифікації відзначає більшість авторів. Так, Е.В. Сайко вказує на неї як на «обов'язковий структурний компонент процесу розвитку – саморозвитку індивіда» [19, с. 7]. Одним із механізмів самореалізації називає самоідентифікацію І.Б. Дерманова [6, с. 51–60], при цьому особливого значення в особистісній ідентичності вона надає ціннісним орієнтаціям і розглядає саме моральне самоідентифікацію як дієвий механізм самореалізації.

Е.А. Сайко розглядає ідентифікацію як особливий соціальний феномен, «постійно існуючий,

стверджуючий процес у житті людини, який розширюється й поглиблюється, що постійно пізнається для себе та інших»; особливу здатність людини визначати себе і ставитися до себе порівняно з іншими та у стосунках з іншими і стверджує, що вона передреє усім формам визначення та самовизначення індивіда, виражаючи об'єктивну потребу пристосування до суспільства як реального середовища свого існування й одночасно його визначення [19, с. 8].

Самоідентифікація – спеціально організована суб'єктом діяльність, метою якої є ототожнення особистості із собою на основі самосвідомості, самоприйняття того, що є емоційний зв'язок із собою, виявлення себе у широкій дійсності й на відповідному рівні формування ставлення до неї. Внаслідок залучення до діяльності стосовно самоідентифікації людина набуває розвинені механізми рефлексії, позитивну «Я-концепцію», яку можна частково операціоналізувати через особистісну спрямованість, що у цей час має бути подана гуманістичним типом з індивідуалістичною акцентуацією. При цьому ставлення особистості до себе й інших, суспільства, оточення є позитивним. Людина сприймає і себе й інших такими, якими вони є, і все ж у суперечливих ситуаціях вона схильна віддавати перевагу власним інтересам, потребам і бажанням [11].

Коло феноменів, що відносяться до поняття індивідуального стилю, різноманітне. Воно пов'язане з широким спектром характеристик індивідуальності людини. У зарубіжній психології увага акцентується на особистісних детермінантах і стиль описується через особистісні диспозиції у їхньому зв'язку з особливостями поведінки, реагування, пізнавальних процесів. У радянській та пострадянській психології стиль найчастіше описують через стійкі індивідуальні особливості виконання діяльності, детерміновані властивостями індивідуальності найрізноманітніших рівнів і специфікою діяльності, у якій стиль формується.

Проблема активності живого та рівнів активності надто актуальна. П.Я. Гальперін у 80-х роках минулого століття в праці «Вступ до психології» окреслив еволюційні рівні розвитку активності, визначаючи активність людини як відповідний рівень загальної еволюції [5]. Диференціальним засобом такої рівневої характеристики, згідно з його поглядами, є дія, оскільки рівні еволюції дії визначають, власне кажучи, основну лінію розвитку матерії. Науковець виокремив чотири рівні такої еволюції. Перший він пов'язує з неживою природою – це рівень фізичної дії. Другий – рівень фізіологічної дії. Третій рівень дії суб'єкта характеризується тим, що «тварина має можливість встановити придатність дії і внести до неї зміни ще до фізичного виконання або завершення» [там само, с. 206]. І нарешті, рівень дії особистості. Тут суб'єкт враховує не лише своє сприйняття предметів, зазначає вчений, а й накопичені суспільством знання про них, і не тільки їхні природні властивості та взаємозв'язки, а й їхнє соціальне значення та суспільні форми ставлення до них [там

само]. Соціальне значення та суспільне відношення стають дієвим, значущим фактором для рівневого виокремлення активності у загальній еволюції.

Використовуючи дослідження П.Я. Гальперіна, С.Д. Смірнов у своїй праці «Образ світу» деталізує характеристику еволюції активності, зокрема акцентуванням уваги на якісних показниках гранично значущих рівнів, виділяючи три з них. Першим якісним ступенем у розвитку активності, стверджує науковець, є перехід від активності як загальної властивості матерії до активності, властивої живим організмам, що виявляється у всіх процесах життєдіяльності [20, с. 27]. Головною рисою живого, що пояснює «його якісно новий рівень активності, є здатність до здійснення неентропічних процесів, які спостерігаються на клітинному й навіть молекулярному рівні» [там само]. Наступний стрибок у розвитку активності С.Д. Смірнов пов'язує з переходом від рослинної форми життя, основним способом якої є зворотна активність, зумовлена прямою дією біологічно важливих факторів, до тваринних, які можуть здійснювати пошукову активність. Збільшення часових і просторових проміжків між процесом витрати енергії й процесом, що компенсує ці витрати, отримання енергії є важливим моментом у розвитку активності. Цей рівень доповнюється новим ступенем активності, оскільки «пов'язаний з появою людської діяльності, основна відмінність якої від поведінки тварин за параметром активності полягає в переході від пристосування до природи до її перетворення, й творчій зміні відповідно власних цілей людини, які мають соціальне, суспільно-історичне походження» [там само, с. 28]. Він також пропонує три напрями рівневого розвитку активності: зростання ініціативності; зростання «просторово-часових проміжків між початком процесу, пов'язаного із витратою енергії, та його позитивним результатом, що зумовлює накопичення енергії»; перехід «від процесів адаптивного, пристосувального плану до процесів перетворення й активного конструювання зовнішніх умов існування системи» [там само, с. 29–30]. Саме перетворювальна, конструююча активність, пов'язана із здатністю формувати спеціальні, зовнішні умови свого існування, що передбачає цілеспрямованість, творчу активність, не властиву жодним іншим живим істотам, визначає суб'єктну позицію її носія – суб'єкта. Активність нового типу пов'язувалася із засобами цілеспрямованої дії, з власне цілеспрямованими діями при постійному накопиченні в антропогенезі цих засобів і нарощуванні їхніх якісних, більш стійко витриманих характеристик.

Новий вид активності належить певному живому, найвищому рівню розвитку і зберігає всі рівні його активності. Це створює новий, неприродний – соціальний – світ і відтворює його. У ньому може існувати лише людина, а тому всі види активності, прояви дієвості є наслідком її побутовості. І цей новий тип активності – діяльність, яка по-різному реалізується в життєдіяльності людини й по-різному досліджується нею, залишаючись способом її

існування як особливого явища еволюції соціальної, є виявом еволюції універсальної.

Отже, всі форми та рівні творчого життя людини, її здібностей, зумовлені рівнем її свідомості, самосвідомості, мислення, культурно-історичним розвитком, здійснюються як прояв діяльності – універсальної форми відображення світу та способу відтворення людини.

Література

1. *Абульханова-Славская К.А.* Активность и сознание личности как субъекта деятельности / К.А. Абульханова-Славская // Психология личности в социалистическом обществе / Ред. Б.Ф. Ломов, К.А. Абульханова. – М., 1989.
2. *Абульханова-Славская К.А.* Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
3. *Адлер А.* Индивидуальная психология / А.Адлер // История зарубежной психологии / Ред. П.Я. Гальперин, А.Н. Ждан. – М., 1986. – 198 с.
4. *Ананьев Б.Г.* Человек как предмет познания / Б.Г. Ананьев. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1968. – 340 с.
5. *Гальперин П.Я.* Введение в психологию / П.Я. Гальперин. – М.: Изд-во МГУ, 1976. – 250 с.
6. *Дерманова И.Б.* Нравственная самоидентификация как регулятор мотивов поведения / И.Б. Дерманова // Психологические условия самореализации личности / Ред. Л.А. Головей, Л.А. Коростылева. – СПб., 1999. – Вып. 3. – С. 51–60.
7. *Демин М.В.* Природа деятельности / М.В. Демин. – М., 1984.
8. *Джидарьян И.А.* Категория активности и ее место в системе психологического знания / И.А. Джидарьян // Категория материалистической диалектики в психологии / Ред. Л.И. Анциферова. – М., 1988. – С. 56–88.
9. *Библер В.С.* От наукоучения – к логике культуры / В.С. Библер. – М., 1991. – 430 с.
10. *Дробницкий О.Г.* Природа и границы сферы общественного бытия человека / О.Г. Дробницкий // Проблемы человека в современной философии. – М., 1969.
11. *Егорычева И.Д.* Личностная направленность подростка и метод ее диагностики / И.Д. Егорычева // Мир психологии. – 1999. – №1.
12. *Левин К.* Теория поля в социальных науках / К.Левин; Пер. с англ. – СПб., 2000. – 368 с.
13. *Мамардашвили М.К.* Как я понимаю философию / Сост. и предисл. Ю.П. Сенокосова. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
14. *Монтень М.* Избранное: из «Опытов» / М.Монтень. – М., 1988.
15. *Новиков Б.В.* Социальная активность как мера самодеятельности личности / Б.В. Новиков // Творчество и философия. – К., 1989.
16. *Пилиповский В.Я.* Вступительная статья / В.Я. Пилиповский // Р.Бернс. Я-концепция и воспитание. – М., 1985.
17. *Рубинштейн С.Л.* О мышлении и путях его исследования / С.Л. Рубинштейн. – М., 1958.
18. *Салливан Г.С.* Межличностная теория психиатрии / Г.С. Салливан // История зарубежной психологии / Ред. П.Я. Гальперин, А.Н. Ждан. – М., 1986. – С. 172–185.
19. *Сайко Э.В.* Идентификация как способ социального бытия и идентичность как форма субъективного самоосуществления / Э.В. Сайко // Мир психологии. – 2004. – №2. – С. 3–11.
20. *Смирнов С.Д.* Образ мира: Проблема активности психического отражения / С.Д. Смирнов. – М., 1985.
21. *Фельдштейн Д.И.* Взаимосвязь возможностей образования и психологических закономерностей развития мотивационно-потребностной сферы личности / Д.И. Фельдштейн // Проблемы мотивации общественно-полезной деятельности школьников. – М., 1984. – С. 3–31.
22. *Терлецкий В.Н.* Жизненная позиция личности: Проблемы методологии и теории / В.Н. Терлецкий. – К., Одесса: Лыбидь, 1990. – 203 с.

Анотації

Валерій РАДУЛ Кореляційний взаємозв'язок соціальної зрілості та активності особистості

У статті проаналізовано взаємозв'язок соціальної зрілості та активності особистості. Показано, що функціональне зростання активності діяльності пов'язане з перенесенням зовнішньої детермінації у внутрішню. Отже, активність є однією із конструюючих характеристик людської діяльності, які доводять її здатність до саморозвитку, саморуку через ініціювання суб'єктом цілеспрямованих продуктивних предметних дій.

Ключові слова: соціальна зрілість, активність, особистість, кореляційний взаємозв'язок, діяльність, життєдіяльність.

Валерій РАДУЛ Корреляційна взаємозв'язок соціальної зрілості та активності особистості

В статті проаналізовано взаємозв'язок соціальної зрілості та активності особистості. Показано, що функціональне зростання активності діяльності пов'язане з перенесенням зовнішньої детермінації у внутрішню. Отже, активність є однією із конструюючих характеристик людської діяльності, які доводять її здатність до саморозвитку, саморуку через ініціювання суб'єктом цілеспрямованих продуктивних предметних дій.

Ключевые слова: социальная зрелость, активность, личность, корреляционная взаимосвязь, деятельность, жизнедеятельность.

Valeriy RADUL Correlational interrelation of social maturity and personalactiveness

The author provides an analysis of social maturity and personal activeness interrelation. It is substantiated, that a functional grow of action activity is connected with the shift of the outer determination into the inner one. Thus, activeness appears as one of the basic characteristics of human activity, which prove its ability to self-development and self-movement through the subjective initiation of the purposeful productive objective operations.

Keywords: social maturity, activeness, personality, correlational interrelation, activity, life activity.